

KALKINMA AJANSLARI VE MÜLKİ İDARE AMİRLİĞİ

Soner DİVLİ
Pınarhisar Kaymakam V.

GİRİŞ

Toprağa dayalı örgütlenme unsurları kapitalizmin gelişim aşamasına ayak uydurmakta ve her aşamaya göre yeniden şekil alarak genel geçer bir hale bürünmektedir. Bu gelişmeyi bir tarihsel ana ait, ona uygun bir ölçegin ya da örgütlenme modelinin, birbirinden çok farklı ekonomik ve toplumsal yapı ve ilişki biçimlerine sahip coğrafyalarda eş zamanlı olarak var olmasında görmek mümkündür. 90'lardaki bölge kavramının popüler hale ge-

lererek hızla yükselişi ve artarak çoğalan bölge kalkınma ajansları genelleşmenin örnekleri olarak gösterilebilir.¹

1990'lı yılların ortalarından itibaren bölge kavramı, üretimi ve yönetimi yeniden yapılandıran bir olgu haline gelmiştir. Yeni bölgeselleşme hareketleriyle ekonomi çoğ-

¹ Doç. Dr. Koray Karasu, "Kalkınma Ajansları: "Modelimi Kaybettim. Hükümsüzdür" (Ölçek Siyasetinin Yerelliği)", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, C:70, N:2, 2015, s.273-316

Sektörel ya da genel olarak kalkınma problemlerini tanımlayan, bu problemlerin çözümleri için bir dizi fırsat ya da yöntem seçen ve problem çözümlerinin en iyi biçimde olması için projeleri destekleyen bir operasyonel yapıdır.

rafyası bakımından otoritelerce yeniden sınırları çizilen teritoryal alanlar “bölgeyi” en uygun ölçek olarak öngörmüşlerdir. Bu yaklaşıma göre; ulusal ölçek, ulus-devlet ve bunların örgütlenme araçları küreselleşen ekonomik ve siyasi dünyada işlevsizleşmeye başlamış, buna karşın kalkınma, büyüme, sanayileşme, sektörel yatırımlar, esnek istihdam özellikleri ile bölgeler ve bölgesel kuruluşların yeni dünya düzenine daha uygun olduğu savunulmuştur. Tüm bunların altında aslında “demokratik yönetim” söylemi yatmaktadır. Buna göre, aşırı merkezîyetçi ve bürokratik özellikler gösteren ulusal düzeydeki yapılanmaların aksine bölge düzeyindeki yapılar, temsil ettiği ve hizmet verdiği topluma yakın ve onların taleplerine duyarlı ve katılımcı niteliğe sahiptir.²

Bölge kalkınma ajansları, yukarıda bahsi geçen bu iki argüman üzerine kurgulanmış bölgeselleşme politika-

larının ürünleri olarak karşımıza çıkmaktadır. 90’lı yılların ortalarından itibaren, Avrupa Birliği’nin bölgeselleşme politikalarının da etkisiyle, Avrupa coğrafyasının hemen hemen tümünde bölge kalkınma ajanslarının kurulduğu görülmektedir.³ Türkiye’de de AB’nin politikalarına uyum kapsamında gündeme gelen kalkınma ajansları, 2006 yılında kurulmuştur.

BÖLGESEL GELİŞMEYİ DESTEKLEYEN YENİ AJANLAR: KALKINMA AJANSLARI

Kalkınma Ajanslarına Genel Bir Bakış

Kalkınma ajanslarının tanımlanmasına yönelik mevzuatımızda açık düzenleme bulunmamaktadır. Ancak, Dokuzuncu Kalkınma Planı Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu’na göre kalkınma ajansları, özellikle yeni bölgesel gelişme paradigması çerçevesinde, bölgesel gelişmenin sağlanması için tasarlanmış bir araç olarak değerlendirilmektedir. Raporda kalkınma ajansları, sektörel veya genel çaplı kalkınma problemlerini tanımlayıp problemlerin çözümüne yönelik stratejiler geliştiren ve pratik sonuçlara ulaşma amacıyla çözüm üretebilecek plan ve projeleri destekleyen koordinatör, katalizör yapılar olarak tanımlanmıştır. Ayrıca, kuruluş şekli, işlevleri ve yapıları itibarıyla ülkeden ülkeye farklar göstermesine rağmen ajansların ortak paydaları olarak şu hususların altı çizilmiştir: Kalkınma odaklı olmaları, belirli bir coğrafi bölgenin gelişmesini gözetmeleri ve bu bölgenin içsel potansiyelini harekete geçirmeyi amaçlamaları.⁴

Avrupa Kalkınma Ajansları Birliği (European Association of Development Agencies- EURADA) bölgesel kalkınma ajansını, “sektörel ya da genel olarak kalkınma problemlerini tanımlayan, bu problemlerin çözümleri için bir dizi fırsat ya da yöntem seçen ve problem çözümlerinin en iyi biçimde olması için projeleri destekleyen bir operasyonel yapı” şeklinde tanımlamaktadır.⁵

Diğer Ülkelerde Kalkınma Ajansları

Bilinen ilk bölgesel kalkınma ajansı uygulaması 1933 yılında ABD’de kurulan Tennessee Valley İdaresidir. Söz konusu idare, çok geniş kapsamdaki çevresel, ekonomik ve teknolojik konularla ilgili çalışmalar yapmak üzere kurulmuştur.⁶

İkinci Dünya Savaşı sonrasında bölgesel kalkınma konusu önem kazanmıştır. Buna paralel olarak Avrupa’da da bölgesel kalkınma ajansı oluşumları başlamış, Avrupa Birliği’nin bölgesel politikalarının da etkisiyle zamanla sayıları artmıştır. Uluslararası alanda son 25 yıl içerisinde birçok ülkede hükümetler ve yerel yönetimler, kalkınma ve gelişme hedeflerine bölgesel düzeyde ulaşmak amacıyla, kurumsal anlamda yenilikçi nitelikte yapılar olarak kalkınma ajansları oluşturmaya başlamışlardır. Avrupa’da ilk kalkınma ajansları, İkinci Dünya Savaşı sonrasında savaşın yol açtığı tahribat, sanayinin gerilemesi ve ihmallerin ortaya çıkardığı bölgesel krizlere karşı oluşturulmuştur.

2 Koray Karasu, “Yerelleşme Söylemi ve Bölge Kalkınma Ajansları”, Memleket Siyaset Yönetim, Cilt: 4, Sayı: 11, 2009/11, s. 1-43

3 Koray Karasu, “Yeni Bir Merkezileşmenin Aracı Olarak Bölge Kalkınma Ajansları”, Memleket Siyaset Yönetim, Cilt: 4, Sayı: 11, 2009/11, 24-33

4 T.C. Sayıştay Başkanlığı, “2017 Yılı Kalkınma Ajansları Genel Denetim Raporu”, Eylül- 2018, s.7-8

5 <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/10/Avrupa-Birligi%C-C%86inde-Kalk%C4%B1nma-Ajanslari.pdf>, son erişim tarihi: 25/03/2020.

6 T.C. Sayıştay Başkanlığı, “2017 Yılı Kalkınma Ajansları Genel Denetim Raporu”, Eylül- 2018, s.7

1990'lı yıllardan itibaren kalkınma ajanslarının AB'nin bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltmak için kullandığı araçlarından biri haline gelmesi, kalkınma ajansları için bir dönüm noktası olmuştur. Kalkınma ajanslarının AB'nin bölgesel kalkınmaya yönelik yapısal fonlarının kullanılmasında aracı görevi üstlenmesi ile birlikte, ajansların sayıları, faaliyet alanları ve yetkinlikleri artmıştır. Bulgaristan, Polonya, Slovakya, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, İsveç, Slovenya, Estonya, Romanya, Portekiz gibi pek çok ülke bu dönemde kalkınma ajansları ile tanışmıştır.⁷

Bugün başta Avrupa olmak üzere dünyada, hukuki ve kurumsal yapıları, görev ve yetkileri, faaliyet alanları ve işlevleri çok farklı olabilen, birbirinden çok değişik özellikler gösteren ve "kalkınma ajansı" olarak adlandırılan yirmi binden fazla kalkınma ajansı vardır.⁸

Kalkınma Ajanslarının Yapısı

Kalkınma Ajanslarının kuruluşunu ve hukuki yapısını şekillendiren en önemli etken AB üyelik süreci ve bu süreçteki gelişmelerdir. Avrupa Birliği, hedeflerine ulaşabilmek için üye ülkelerin bölge düzeyinde gelişmesine, bölgesel uyumuna ve bölgeler arası gelişmişlik farkının kapatılmasına önem vermektedir.

Bölgesel hedeflerin gerçekleşmesi için sağlıklı ve karşılaştırılabilir verilere ihtiyaç duyulduğundan Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (Eurostat) tarafından kısaca NUTS olarak ifade edilen İstatistik Bölge Birimleri Sınıflandırması (The Nomenclature of Territorial Units for Statistics) geliştirilmiş ve buna dayalı bölge sistemi

oluşturulmuştur. AB Müktesebatının Üstlenmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programında yer alan hedefi gerçekleştirmek üzere 2001-2129 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı çıkarılmış ve "Düzy" olarak ifade edilen 3 kademeli NUTS bölge sistemi ülkemizde de kullanılabilir hale gelmiştir. Bu çerçevede, Düzy-2 sınıflandırmasına uygun olarak 26 bölgede bölgesel kalkınma hedefli yeni kuruluşlar kurulması ihtiyacı doğmuş ve bu amaçla 2006 yılında 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Kanunun adı, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçişte 703 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile "Kalkınma Ajanslarının Hizmetlerine İlişkin Kanun" olarak değiştirilmiş ve içerisindeki maddeler mülga edilerek sadece Kalkınma ajansının gelirleri ve yöneteceği fonlar, denetime ilişkin maddeler ile ve çeşitli hükümleri düzenleyen bölüm yürürlükte kalmıştır.

Türkiye'de Kalkınma Ajansları

Kalkınma Ajansları, Türk İdari Teşkilatına sonradan katılmış, klasik kamu idarelerinden oldukça farklı fonksiyonlara ve özelliklere sahip kuruluşlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Genel olarak ülkemizdeki kalkınma ajanslarının ayırt edici özellikleri şunlardır:

- Her ajansın tüzel (kamu) kişiliği vardır.
- Fonksiyonel olarak görece bağımsız, yarı özerk kuruluşlardır.
- Kâr amacı gütmeyen yapıya sahiptir.
- Merkezi idarenin koordinasyonunda çalışan ve vesayet denetimi kapsamında yerel nitelikli kuruluşlardır.
- Faaliyetlerinin temelini belli bir coğrafik bölgenin içsel potansiyelini harekete geçirmek ve bölgesel kalkınma oluşturmaktadır.

- Danışma organları (kalkınma kurulları) ve karar organları (yönetim kurulları) çok paydaşlı yapıda, kamu kesimi, özel sektör ve sivil toplum temsilcilerinden oluşmaktadır.
- Ajans personeli İş Kanunu hükümlerine tabi olup, mevcut personel rejimi, istihdam, ücret ve diğer haklar açısından klasik kamu kurumlarından farklı tasarlanmıştır. Diğer kamu kurumlarının tabi olduğu birçok düzenlemeye (5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu, ihale kanunları gibi) tabi değildir.
- Klasik kamu kurumlarına göre daha esnek yapılarıdır.
- Mekânsal sınırları istatistikî bölge düzeyi yapılanmasına uygun olarak belirlenmiş 26 bölge düzeyidir.

Kalkınma ajanslarına kanunen verilen görevler ve fiili faaliyetleri çerçevesinde bakıldığında çok çeşitli fonksiyonlar üstlendikleri görülmektedir. Bunlardan bazıları;

- Bölgesel planlama fonksiyonu,
- Bölgesel gelişme amaçlı destekleme fonksiyonu,
- Bölgesel kalkınma hedefli araştırma, analiz ve raporlama fonksiyonu,
- Tanıtım fonksiyonu,
- Kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirme fonksiyonu olarak sayılabilir.

AB standartlarına uygunluk açısından Türkiye, Düzy-1, Düzy-2 ve Düzy-3 olmak üzere üç katmanlı bir sınıflandırmaya tabi tutulmuş olup aşağıda bu sınıflandırma tablolar halinde gösterilmiştir⁹:

7 Kalkınma Bakanlığı, "Avrupa Birliğinde Kalkınma Ajansları", Temmuz 2018, s.1-72

8 T.C. Sayıştay Başkanlığı, "2017 Yılı Kalkınma Ajansları Genel Denetim Raporu", Eylül- 2018

9 4 sayılı Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar ile Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin ilgili hükümlerinden alınmıştır.

kınma ajansları Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının koordinasyonunda Cumhurbaşkanlığı Kararıyla kurulan, yine aynı Kararla görev ve yetkileri belirlenen tüzel kişiliği haiz, özel hukuk hükümlerine tabi özerk kurumlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

4 sayılı Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar ile Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 184 ila 207 madde aralıklarında bahsi geçen kalkınma ajanslarının kuruluş amacı; *“kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle Cumhurbaşkanınca belirlenen politikalarla uyumlu olarak bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, gelişmenin sürdürülebilirliğini sağlamak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak üzere oluşturulacak kalkınma ajanslarının kuruluş, görev ve yetkileri ile koordinasyonuna ilişkin usul ve esaslarını düzenlemek”* şeklinde belirtilmiştir.

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Kalkınma Ajanslarının Kuruluş Yapısı ve Organları

- Ajanslar, bölgeler esas alınarak Cumhurbaşkanlığı kararı ile kurulur. Ajans merkezinin bulunacağı il, Cumhurbaşkanlığı kararında belirtilir.
- Kalkınma ajanslarının kapsadığı bölgelerin yeniden düzenlenmesine ve kurulmuş olan ajansın kaldırılmasına Cumhurbaşkanlığı yetkilidir.
- Ajanslar, tüzel kişiliği haiz özel hukuk hükümlerine tâbidir.

Söz konusu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinde ajansın görev ve yetkileri ise şöyle sıralanmıştır:

- a) Yerel yönetimlerin plânlama çalışmalarına teknik destek sağlamak.

b) Bölge plân ve programlarının uygulanmasını sağlayıcı faaliyet ve projelere destek olmak; bu kapsamda desteklenen faaliyet ve projelerin uygulama sürecini izlemek, değerlendirmek ve sonuçlarını Sanayi ve Teknoloji Bakanlığına bildirmek.

c) Bölge plân ve programlarına uygun olarak bölgenin kırsal ve yerel kalkınma ile ilgili kapasitesinin geliştirilmesine katkıda bulunmak ve bu kapsamdaki projelere destek sağlamak.

ç) Bölgede kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülen ve bölge plân ve programları açısından önemli görülen diğer projeleri izlemek.

d) Bölgesel gelişme hedeflerini gerçekleştirmeye yönelik olarak kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek.

e) Bölgesel gelişmeye yönelik Ajansa tahsis edilen iç ve dış kaynaklı fonları, bölge plân ve programlarına uygun olarak kullanmak veya kullanılmamak.

f) Bölgenin kaynak ve olanaklarını tespit etmeye, ekonomik ve sosyal gelişmeyi hızlandırmaya ve rekabet gücünü arttırmaya yönelik araştırmalar yapmak, yaptırmak, başka kişi, kurum ve kuruluşların yaptığı araştırmaları desteklemek.

g) Bölgenin iş ve yatırım imkânlarının, ilgili kuruluşlarla işbirliği halinde ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtımını yapmak veya yaptırmak.

ğ) Bölge illerinde yatırımcıların, kamu kurum ve kuruluşlarının görev ve yetki alanına giren izin ve ruhsat işlemleri ile diğer idarî iş ve işlemlerini, ilgili mevzuatta belirtilen süre içinde sonuçlan-

dırmak üzere tek elden takip ve koordine etmek.

h) Yönetim, üretim, tanıtım, pazarlama, teknoloji, finansman, örgütlenme ve işgücü eğitimi gibi konularda, ilgili kuruluşlarla işbirliği sağlayarak küçük ve orta ölçekli işletmelerle yeni girişimcileri desteklemek.

ı) Türkiye'nin katıldığı ikili veya çok taraflı uluslararası programlara ilişkin faaliyetlerin bölgede tanıtımını yapmak ve bu programlar kapsamında proje geliştirilmesine katkı sağlamak.

i) Ajansın faaliyetleri, malî yapısı ve ajansla ilgili diğer hususların güncel olarak yayımlanacağı bir internet sitesi oluşturmak.

Ayrıca ajanslara, görevleri kapsamında gerekli gördüğü bilgileri kurum ve kuruluşlardan isteme yetkisi verilmiştir. Kendilerinden bilgi istenilenler de bu bilgileri zamanında vermekle yükümlüdürler.

Diğer taraftan ajansın teşkilât yapısı aşağıdaki gibidir:

- a) Kalkınma kurulu
- b) Yönetim kurulu
- c) Genel sekreterlik
- ç) Yatırım destek ofisleri

Kalkınma kurulu; bölgesel gelişme hedefine yönelik olarak; bölgedeki kamu kurum ve kuruluşları, özel kesim, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve yerel yönetimler arasında işbirliğini geliştirmek ve ajansı yönlendirmek üzere oluşturulur ve bu kurul, illerin dengeli şekilde temsilini sağlayacak yapıda, en fazla yüz üyeden oluşur.

Ajansın karar organı olan ve içerisinde mülki idare amirlerinin de yer aldığı organ ise yönetim kuruludur. Yönetim kurulu; tek ilden oluşan bölgelerde vali, büyükşehir belediye başkanı, il genel meclisi baş-

kani, sanayi odası başkanı, ticaret odası başkanı ile kalkınma kurulu tarafından özel kesim ve/veya sivil toplum kuruluşlarından seçilecek üç temsilciden; birden fazla ilden oluşan bölgelerde il valileri, büyükşehir belediye başkanları veya büyükşehir olmayan illerde il merkez belediye başkanları, il genel meclisi başkanları ve her ilden birer kişi olmak kaydıyla ticaret ve sanayi odası başkanlarından oluşacaktır.

Ajansı, yönetim kurulu başkanı temsil edecektir. Yönetim kurulunun başkanı *validir*. Yönetim kurulu ilk toplantısında üyeleri arasından bir başkan vekili seçer. Birden fazla ilden oluşan bölgelerde yönetim kurulu başkanlığı; ilk yıl ajans merkezi olarak tespit edilen *ilin valisi* tarafından, müteakip yıllarda illerin alfabetik sırasına göre *bölgedeki valiler* tarafından birer yıl süreyle dönüşümlü olarak yürütülür. Yönetim kurulu, başkanın daveti üzerine üye tamsayısının yarısından bir fazlası ile her ay en az bir kere toplanır. Yönetim kurulu toplantılarına başkanın yokluğunda başkan vekili başkanlık eder. Ajans genel sekreteri, oy hakkı olmamak kaydı ile yönetim kurulu toplantılarına katılır.

Genel sekreterlik ajansın icra organıdır. Genel sekreterliğin ve yatırım destek ofislerinin en üst amiri genel sekreterdir. Genel sekreter yönetim kuruluna karşı sorumludur. Bölge illerinde, yönetim kurulu kararı ile biri koordinatör olmak üzere, en çok beş uzmandan oluşan yatırım destek ofisleri teşkil edilecektir. Yatırım destek ofisleri görevleri ile ilgili olarak genel sekreterliğe karşı sorumlu tutulmuşlardır. Yatırım destek ofislerinde yatırımcılara sunulan hizmetler tamamen ücretsizdir. Yatırım destek ofislerinin görev ve yetkileri Kanunda sayılmıştır. Yatırımcılar, ilgili mevzuatta belirtilen bilgi ve belgelerle yatırım destek ofislerine başvurabi-

leceklerdir. Bu başvuru sonucunda yatırım destek ofislerinde geçen süreler, ilgili mevzuatta belirtilen sürelerden sayılmaz. Yatırımcıların bu Kanun kapsamında yatırım destek ofislerine başvurması kendi isteklerine bağlıdır. İzin ve ruhsat işlemleri ile diğer idarî iş ve işlemler için yatırım destek ofisleri tarafından ilgili mercilere yapılan başvurular, yatırımcı tarafından yapılmış sayılır.

KALKINMA AJANSLARININ MÜLKİ İDARE İLE İLİŞKİSİ

Mülk, kelime anlamı itibarıyla taşınmaz mal anlamının yanı sıra ülke toprakları anlamına da gelmektedir. (TDK 2012) Diğer bir ifadeyle mülk, devletin egemenliği altında bulunan toprakların bütünü, yurt ülkedir. Mülki, ülkeyle ilgili olan, ülke yönetimine ilişkin, mülkiye ise devlet yönetimindeki sivil görevliler sınıfı biçiminde açıklanabilir. Bu çerçevede mülki idare "ülke yönetimi" demektir. Diğer bir tanımla mülki idare, merkezden yönetim ilkeleri çerçevesinde, ülke topraklarının yereldeki yönetimidir. İşlevsel olarak merkezi, yetki sınırı bakımından da yerel bir nitelik gösterir.

Mülki idare amirliği ise, taşra kamu yönetimini merkezi idare adına, yetki genişliği esasına dayanarak yürüten vali, vali yardımcısı, kaymakam ve kaymakam adayından oluşan meslek kümesidir.¹²

Mülki idare amirleri ilde vali ve ilçede kaymakamdır. Merkezin taşradaki görünmez eli olarak nitelendirilebilecek vali ve kaymakamlar merkezi idarenin yürüttüğü eğitim, sağlık, tarım, toplumsal güvenlik ve asayiş, turizm gibi kamu hizmetlerinin mülki idare sistemine göre taşrada yürütülmesinden sorumlu oldukları gibi, merkezin kurguladığı örgütlenme düzenine göre

bölgesel düzeyde faaliyet gösteren bazı kuruluşlarda da hizmet görmekle görevlendirilmişlerdir. Bunlardan en önde gelen faaliyet hiç kuşkusuz mülki idare amirlerinin, kalkınma ajanslarının yönetim kurullarındaki görev ve yetkilerinden kaynaklanan kamusal sorumluluktan gelmektedir.

5442 sayılı İl İdaresi Kanuna göre Cumhurbaşkanının temsilcisi ve idari yürütme vasıtası durumundaki Vali; Kanun, Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, ve diğer mevzuatın yayımı ve uygulanmasını sağlamakla birlikte aynı zamanda yönetim kurulu tek ilden oluşan bölgelerde daima, birden fazla ilden oluşan bölgelerde ise dönüşümlü olarak 1 yıl süreyle bölgedeki kalkınma ajansının yönetim kurulu başkanlığını da yürütmektedir. Kalkınma ajanslarının yönetim kurulunda yer alan Vali, kurulun başkanı da olma özelliğinden dolayı bölgenin öncelikli sorunlarına yönelik strateji ve planlamalara ilişkin belirleyici bir role sahiptir.

İlçede ise yine 5442 sayılı Kanuna göre Cumhurbaşkanının idari yürütme vasıtası durumunda olan ve mülkün en yetkili amiri konumundaki kaymakam, bağlı bulunduğu ilin Valisi ile koordineli bir şekilde ve sürekli bir çalışma disiplini içerisinde yerel ve merkezi yönetimler düzeyinde yaşanan her türlü gelişmeyi yakından takip eder, karşılaşılan sorunların çözümüne yönelik tedbirler geliştirmek için projeler üretilmesine öncülük eder. Bu kapsamda çalışmalarını sürdürebilmek için Bakanlıkların mevzuata göre lüzumu kadar bulundurduğu teşkilatlar kaymakamın emri altında kamu hizmeti görürler.

Yönetimlerinde bulunan mülkün sıkıntılarını, güçlü ve zayıf yönlerini, fırsatlarını ve tehditlerini en yakından gözlemleyen mülki amirler, vatandaşın refah ve huzurunu sağlayacak bölgesel kalkınma ve gelişme için gerekli olan tedbirleri alır.

12 Türk İdareciler Derneği, **Personel Reformu Karşısında Mülki İdare Amirlerinin Durumu**, Ankara, TİD Yayını, 1974, s. 7

Ayrıca kamusal ihtiyaçlara binaen ülkenin büyüme kalkınma planları doğrultusunda bölgesel anlamda gerekli desteği sağlarlar. Dolayısıyla buldukları bölgenin il valileriyle yapısal anlamda içi içe olan Kalkınma Ajansları, bölgelerine ilişkin dönemsel olarak durum analizleri yapar, kalkınmaya yönelik planlama ve stratejiler geliştirir.

Cumhurbaşkanı Hükümet Sistemine geçişle birlikte 4 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin ilgili maddelerine göre; kalkınma ajansının yönetim kurulu başkanı olan vali, aynı zamanda ajansın en üst düzey temsilcisidir. Yönetim kurulunun görev ve yetkileri ise şunlardır:

- Yıllık çalışma programını kabul etmek ve Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının onayına sunmak.
- Yıl içinde ihtiyaçlara göre bütçeyi revize etmek.
- Yıllık malî raporu ve kesinleşen bütçe sonuçlarını onaylamak.
- Taşınır ve taşınmaz mal alımı, satımı ve kiralanması ile hizmet alımına karar vermek.
- Altı aylık ara rapor ile yıllık faaliyet raporunu Sanayi ve Teknoloji Bakanlığına göndermek.
- Ajans bütçesini onaylamak ve Sanayi ve Teknoloji Bakanlığına göndermek.
- Genel sekreterlik tarafından sunulan program, proje ve faaliyetlerin desteklenmesine ilişkin teklifler ile kişi ve kuruluşlara yapılacak yardımları onaylamak.
- Ajansa yapılacak bağış ve hibeleri kabul etmek.
- Personelin işe alınması ve işine son verilmesine karar vermek.
- Genel sekreterce belirlenen çalışma birimlerini ve bunlar arasındaki işbölümünü onaylamak.
- Taşıt dışındaki taşınır malların alımı, satımı ve kiralanması ile

hizmet alımı konularında genel sekreterin yetkili olacağı sınırları tespit etmek.

Görüldüğü üzere, özellikle de bütçesel konularda, mal alım-satım ve kiralamalarda, ajansa yapılan bağış ve hibelerin kabulündeki konularda yönetim kuruluna başkanlık eden valinin kararı oldukça önem arz etmektedir. Bunların yanı sıra ortaya çıkan önceliklere göre, bağlı olduğu Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının belirlediği bütçe dâhilinde hibe programı oluşturur. Bu hibeler kapsamında ise bölgesel yerel yönetimlere, kamu kurum ve kuruluşlarına, KOBİ'lere ve sivil toplum kuruluşlarına aşağıdaki destekleri sağlar:

- Teknik Destek;** yerel/bölgesel kalkınmaya yönelik eğitim ve danışmanlık sağlama
- Fizibilite Desteği;** rekabet gücüne ilişkin fırsatlardan yararlanma, bölge ekonomisine yönelik tehdit ve riskleri önleme ve yenilik ve girişimcilik kapasitesini geliştirme
- Güdümlü Proje Desteği;** girişimcilik ve yenilikçilik kapasitesini geliştirecek nitelikte iş geliştirme merkezleri, teknoloji geliştirme merkezleri ve işletmelerin ortak kullanımına açık fuar, ticaret merkezi, sergi salonu, laboratuvar gibi büyük bütçeli altyapı ve/veya stratejik önem taşıyan projelere öncülük etme ve koordinasyon sağlama
- Mali Destek;** yerel düzeyde altyapı/üst yapı geliştirme ve/veya sosyal, kültürel, turizm gibi gelişimlere destek sağlama

Başvuru sahipleri Kalkınma Ajanslarının açıkladığı destek programına ait başvuru formunda belirtilen kriterlere uygun projelerini ajansa sunar. (Mali ve Teknik Destek programlarına sunulacak proje destek miktarları her bir teklif çağrısı için ayrı şekilde belirlenmektedir. Örne-

ğin bir KOBİ programı için Ajansın sağlayacağı azami destek miktarı 800.000 TL olabilirken, büyükbaş turizm programı için azami destek miktarı 500.000 TL olabilmektedir. Bağlı buldukları mevzuata göre Ajansların kar amacı gütmeyen kurum ve kuruluşlara sağlayacağı destek oranı azami %75 olurken, özel sektör için bu oran azami %50'dir.)

Kalkınma ajanslarının yapmış olduğu desteklere örnek vermek gerekirse; Zafer Kalkınma Ajansına 2014 yılında toplam 133 proje başvurusu yapılmış ve bunlardan 41 tanesi kabul edilmiştir. Bu projelerden 8 tanesi Uşak, 5 tanesi Afyonkarahisar, 12 tanesi Kütahya ve 16 tanesi de Manisa iline aittir. Yapılan değerlendirmeler sonucunda "robotik makine üretimi, tekstil, ar-ge vb." faaliyet konularını içeren yatırımlara ciddi destekler sağlanmış ve gerek girişimcilere katkı, gerekse yöre halkına istihdam sağlanmıştır.¹³

Diğer yandan Orta Karadeniz Kalkınma Ajansının destekleme faaliyetleri incelendiğinde 2006 yılı için destek verilen projelerin il ve tutar bazında bilgileri aşağıdaki tablodaki gibidir.¹⁴

İL	KABUL EDİLEN PROJE SAYISI	PROJE BÜTÇESİ (MİLYON AVRO)
Samsun	47	3.353
Çorum	30	2.244
Amasya	18	1.185
Tokat	17	1.288
Toplam	112	8.070

13 Şahin ÇETİNKAYA, Melek AKKURT İLHAN, "Türkiye'de Kalkınma Ajanslarının İstihdam Üzerindeki Etkisi: Zafer Kalkınma Ajansı Örneği", Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 2016 9/3, s. 254-277

14 Orhan KÜÇÜK, "Ab Uyum Sürecinde Kalkınma Ajansları Ve Ab Hibe Projelerinin Bölgesel Kalkınmaya Katkılarının Araştırılması: Samsun, Kastamonu Ve Erzurum Nuts 11 Bölgesi Örneği", Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Year 2007, Volume 10, Issue 2, Pages 495 - 507

Mülki amirler bu hibe ve destekleme programlarının önceliklerine göre yerel düzeyde faaliyet gösteren kamu ve özel sektörden kurum ve kuruluşların katılımını ve bu suretle bölgenin ihtiyaç ve sorunlarının çözümüne katkı sunacak daha fazla projenin sunulmasını sağlamak amacıyla Kalkınma Ajansı ile işbirliği içerisinde tüm ilçelerden kamu, özel sektör, STK ve KOBİ'lerden ilgili personele belirli bir süre zarfında proje yazma eğitimleri de düzenlenmektedir.

Teknik Destek kapsamında valilik ve kaymakamlıklar da bu hibe programlarına başvuruda bulunarak kurumsal hizmet kalitelerini ve kapasitelerini geliştirmeye ilişkin personelin eğitim almasına katkı sağlamaktadır. Diğer yandan İl Özel İdaresi ve Köylere Hizmet Götürme Birlikleri gibi kendilerine bağlı birimler de çağrı programının özelliğine göre yukarıda bahsedilen destek programlarına bölgesel kalkınmaya katkı sunacak projeler sunarak bölgelerinin gelişmesinde etkin rol oynarlar.

SONUÇ

1980 sonrasında yerel yönetimleri kendisine ortak olarak seçen küresel sermaye, 1990'larda yeni ortak olarak yine yerelleşme söylemiyle gündeme gelen bölge kalkınma ajanslarını seçmiştir. Bölge kalkınma ajansları ile ilgili belki de en tartışmasız nokta, ajans kurumsallaşmasının AB kaynaklı oluşudur.

Bölgesel gelişmenin kurumsal araçlarından biri olan kalkınma ajansları, kuruluş şekli, yasal statü ve işlev yönünden farklılık göstermekle birlikte, hepsinin ortak amacı, temsil ettikleri bölgelerin içsel potansiyellerini yerel aktörleri de sürece dâhil ederek harekete geçirmek ve bu sürecin sonucu olarak bölgede ekonomiyi geliştirmek ve sosyal gelişmişlik düzeyini

yükseltmektir. Bölgenin kalkınma hızını arttırmak amacıyla kalkınma ajanslarının kullandıkları başlıca yöntemler, yabancı sermayenin bölgeye çekilmesi, bölgede faaliyet gösteren firmalara mali ve teknik destek sağlanması, yeni işletmeler kurulmasının teşvik edilmesi ve belediyeler gibi kamu kurum ve kuruluşlarına teknik destek sağlanmasıdır.¹⁵

Kalkınma ajansları yerel yönetimlerin planlama çalışmalarına önemli ölçüde destek sağlamaktadır. Kalkınma ajansları ile valilik ve kaymakamlıklar sahip oldukları diğer kaynaklar ile birlikte bölgesel önceliklere göre etkin ve verimli şekilde desteklerle uzun vadeli bölgesel planlamalar yapmaktadır.

Bulunduğu bölgedeki valilikler ile birlikte çalışan kalkınma ajansları faaliyet gösterdikleri bölgelerdeki mevcut potansiyel kaynakları tarayarak bunları ortaya çıkarmak için çalışmalar yürütmekte, aynı zamanda bölge paydaşlarına yol göstererek kapasitelerinin artırılmasını sağlayabilen yapılardır. Yapılan bu çalışmalarla kalkınma ajansları aslında faaliyet bölgelerine hem maddi ve hem de manevi gelişme sağlarken aynı zamanda sosyal, kültürel ve ekonomik olarak da ülkeye katkı sağlamakta ve bütününde de kalkınmada önemli bir rol oynamaktadır.

Bu kapsamda, ilin genel idaresinden Cumhurbaşkanına karşı sorumlu olan, kalkınma ajanslarının yönetim kuruluna başkanlık ederek bölgenin kalkınmasında önemli roller üstlenen Valilerin, vereceği kararlar ile gelecek on yılları etkilemekte, büyüme ve kalkınmasında ciddi, belirleyici ve yön verici rol oynamaktadır.

¹⁵ Bilal Şinik, **Anayasa Mahkemesi Kararı Işığında Türkiye'de (Bölge) Kalkınma Ajansları**, MEGARON 2010;5(3):128-136

KAYNAKÇA

- Başa, Ş., 2007, "1980 Sonrası Dönemde Mülki İdarede Dönüşüm", Ankara: TODAİE, 1-246.
- Çetinkaya, Ş., Akkurt İlhan, M., 2016, "Türkiye'de Kalkınma Ajanslarının İstihdam Üzerindeki Etkisi: Zafer Kalkınma Ajansı Örneği", Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, s. 254-277
- <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/10/Avrupa-Birligi%CC%86inde-Kalk%C4%B1nma-Ajanslari.pdf>, son erişim tarihi: 25/03/2020.
- <http://www.yayed.org/id115-incelemeler/bolgelere-bolunusun-haritalari.php#>. XnuAI-ozBIU, son erişim tarihi: 26/03/2020.
- <https://www.dd-platform.com/kalkinma-ajanslari/>, son erişim tarihi: 25/03/2020
- Karasu, K., 2009, "Yeni Bir Tür Merkezileşmenin Aracı Olarak Bölge Kalkınma Ajansları", YAYED, 24-33.
- Karasu, K., "Bölge Kalkınma Ajansları Nedir Ne Değildir?", Der: Menaf Turan, Paragraf Yay. 197-238.
- Karasu, K., 2015, "Kalkınma Ajansları: "Modelimi Kaybettim. Hükümsüzdür" (Ölçek Siyasetinin Yerelliği)", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt 70, No. 2, 273 – 316.
- Karasu, K., 2009, "Memleket Siyaset Yönetim", Cilt: 4, Sayı: 11, 1-43.
- Küçük, O., 2007, "Ab Uyum Sürecinde Kalkınma Ajansları Ve Ab Hibe Projelerinin Bölgesel Kalkınmaya Katkılarının Araştırılması: Samsun, Kastamonu Ve Erzurum Nuts I Bölgesi Örneği", Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Volume 10, Issue 2, Pages 495 – 507
- Sönmez, M., Türk İdare Dergisi, Sayı 479, 243-278.
- Şinik, B., "2010, Anayasa Mahkemesi Kararı Işığında Türkiye'de (Bölge) Kalkınma Ajansları", İstanbul, MEGARON 2010;5(3):128-136.
- T.C. Sayıştay Başkanlığı, 2018, "2017 Yılı Kalkınma Ajansları Genel Denetim Raporu", Ankara: Eylül, 1-223.